

Arkadiusz NYZIO

Uniwersytet Jagielloński

arkadiusz.nyzio@gmail.com

SŁOWACKIE ELITY POLITYCZNE WOBEC ORGANIZACJI TRAKTATU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO W LATACH 1993-2004

ABSTRACT The Slovakian political elite's attitude towards the North Atlantic Treaty Organization in the years 1993-2004

The article elaborates on Slovakia's entry into the North Atlantic Treaty Organization (NATO). It analyses both internal and external factors which impacted on the process and introduces the main political actors in the "NATO or neutrality" debate. Particular attention was paid to the domestic factors, mainly political rivalries between the People's Party – Movement for a Democratic Slovakia (HZDS) and the rest of the political scene. The author argues that the quest for NATO membership was sacrificed for the sake of current political struggle, which resulted in Bratislava's exclusion from the first group of Eastern European invitees. Therefore, the concept of neutrality and the idea of balancing between East and West were created for ad hoc reasons, rather than being a genuine geopolitical alternative formed by Slovakia's political elite.

Słowa kluczowe: Słowacja, polityka, neutralność, NATO, Rosja

Keywords: Slovakia, politics, neutrality, NATO, Russia

WSTĘP

Polityka Słowacji stosunkowo rzadko stanowi przedmiot zainteresowania polskich badaczy i elit symbolicznych¹. Jeśli już ich uwaga kieruje się w stronę południowych sąsiadów Polski, to dużo częściej koncentruje się na Czechach i Węgrzech. Tymczasem historia Republiki Słowackiej jest szczególnym i bardzo interesującym przypadkiem transformacji państwa komunistycznego w państwo demokratyczne. Jednym z przejawów tej oryginalności jest słowacka polityka zagraniczna i towarzyszące jej koncepcje geopolityczne, ze szczególnym uwzględnieniem długiej drogi Bratysławy do członkostwa w Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO)² oraz jej skomplikowanych relacji z Moskwą.

Niniejszy artykuł stanowi próbę historycznej rekonstrukcji słowackiej ogólnonarodowej debaty *NATO versus neutralność*³. Celem autora nie jest zatem opisanie wszystkich kierunków polityki zagranicznej Słowacji: uwaga została zwrócona jedynie na te, które w największym stopniu wpływały na proces przystąpienia do NATO. Przedmiotem zainteresowania autora nie jest również analiza polityki zagranicznej prowadzonej przez kolejne słowackie rządy, chociaż często jest ona punktem wyjścia do szerszych rozważań, pełniąc zarazem funkcję porządkującą wywód. Analiza w większym stopniu koncentruje się na konkretnych działaniach kolejnych gabinetów aniżeli na ich dokumentach programowych, jako że, jak zauważali Alexander Duleba, Pavol Lukáč i Miroslav Wlachowsky, wszystkie słowackie rządy po 1993 r. zgodnie uznawały integrację ze *strukturami zachodniego świata* za swój priorytet⁴.

Tak sformułowany temat jest związany z problemami badawczymi, które można ująć w postaci czterech pytań: 1) dlaczego to właśnie Słowacja jako jedyny kraj spośród państw Grupy Wyszehradzkiej (V4) nie przystąpiła do NATO w 1999 r.? 2) czy była to konsekwencja „autorskiego” projektu słowackiego rządu, czy też raczej odpowiedź elit politycznych na poglądy wyraźnie artykułowane w społeczeństwie? 3) jak stosunek sło-

¹ Terminem tym określa się grupę, do której należą *publicyści, dziennikarze, redaktorzy, pisarze wypowiadający się na łamach pism, eksperci, ludzie biznesu, intelektualiści, politycy wypowiadający się w mediach. Słowem te grupy i osoby, które sprawują bezpośrednią kontrolę nad publicznie dostępną wiedzą, publicznie prawomocnymi przekonaniem, nad kształtem i treściami dyskursu publicznego* – G. Majkowska, *Najnowsza warstwa frazeologii stylu publicystycznego*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio FF: Philologiae” 2000, nr 18, s. 158.

² Zdaniem Radosława Zenderowskiego stosunek elit politycznych Słowacji do NATO i UE należał do *jednej z najistotniejszych linii podziału politycznego na Słowacji po upadku komunizmu* – tenże, *Nad Tatrami błyska się...* *Słowacka tożsamość narodowa w dyskursie politycznym w Republice Słowackiej (1989-2004)*, Warszawa 2007, s. 326.

³ A. Duleba, *Slovakia's Relations with Russia and Eastern Neighbours*, [w:] *EU-Russian Relations and the Eastern Partnership. Central-East European Member-State Interests and Positions*, red. G. Fóti, Z. Ludvig, Budapest 2009, s. 12, *East European Studies / Institute for World Economics, Hungarian Academy of Sciences*, 1.

⁴ A. Duleba, P. Lukáč, M. Wlachovský, *Zahraničná politika Slovenskej republiky. Východiská, stav a perspektív*, Bratislava 1998, s. 15.

wackich elit politycznych do NATO wpłynął na politykę zagraniczną Słowacji? 4) czy niechęć do integracji z NATO doprowadziła do wykrystalizowania się spójnej, alternatywnej koncepcji geopolitycznej? Poszukując na nie odpowiedzi, autor posłużył się indukcją, zdając sobie sprawę z ograniczeń tej metody badawczej i niejako wbudowanych w nią defektów⁵. Większość pracy ma postać deskryptywnej rekonstrukcji historycznej dokonanej za pomocą wyjaśniania genetycznego⁶. Autor przyjął postawę wycofanego badacza, stroniąc na kartach niniejszej pracy od wartościowania oraz formułowania daleko idących wniosków i budowania ogólnych praw.

Praca podzielona jest na wstęp, cztery rozdziały i podsumowanie. Rozdziały przedstawiają stosunek słowackich elit politycznych do NATO w okresie funkcjonowania czterech kolejnych słowackich rządów: Vladimíra Mečiara, Jozefa Moravčíka, ponownie Vladimíra Mečiara i Mikuláša Dzurindy. W podsumowaniu autor podejmuje próbę udzielenia odpowiedzi na pytania sformułowane we wstępie.

1. DRUGI GABINET VLADIMÍRA MEČIARA (1 I 1993 – 14 III 1994)

Przyjęta przez autora cezura początkowa jest oczywista – dopiero od 1 stycznia 1993 r. można mówić o polityce zagranicznej niepodległej i suwerennej Słowacji⁷. Z uwagi na logikę wywodu należy jednak zwrócić uwagę na najważniejsze wydarzenia po tzw. aksamitnej rewolucji z 1989 r.

W pierwszym okresie po jesieni narodów podstawowym problemem Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej (ČSSR) była kwestia wycofania Centralnej Grupy Wojsk Armii Radzieckiej z jej terytorium. Václav Havel, od 29 grudnia 1989 r. prezydent Czechosłowacji, już 26 lutego 1990 r. podpisał w Moskwie stosowne porozumienie. Proces trwał szesnaście miesięcy – 25 czerwca 1991 r. ostatni radziecki żołnierz opuścił terytorium federacji⁸. Wprawdzie politycy czechosłowaccy zabiegali o rozwiązanie Układu Warszawskiego mniej energicznie niż politycy polscy czy węgierscy, należy jednak podkreślić, że pomiędzy jesienią 1990 r. a wiosną 1991 r. we wszystkich

⁵ Strategia indukcyjna sprowadza się do formułowania uogólnień na podstawie zgromadzonych przypadków szczegółowych. Komplikacja pojawia się więc już na tym etapie, zawsze zachodzi bowiem niepewność, czy ich zbiór jest wystarczający. Następnie poszukuje się zgodności uogólnionego twierdzenia z tym, co było przedmiotem obserwacji badacza. Treść uogólnienia zawartego w danym zdaniu jest zatem potwierdzana (weryfikowana) obserwacjami, które są zgodne z samym zdaniem. Innymi słowy, to, co było podstawą do sformułowania zdania ogólnego, staje się następnie zbiorem szczegółowych przypadków, które je uzasadniają. Zob. np. A. Grobler, *Metodologia nauk*, Kraków 2006, s. 23-33, *Kompedia Filozoficzne*.

⁶ Zob. B. Krauz-Mozer, *Teorie polityki. Założenia metodologiczne*, Warszawa 2005, s. 127-130, *Seria Politologiczna*.

⁷ Proces budowy słowackiej dyplomacji szczegółowo omówiony został w: M. Mojžita, *Kňazko – Demeš – Kňazko. Formovanie slovenskej diplomacie v rokoch 1990 až 1993*, Bratislava 2004, *Edícia Pamät / Reflexie, svedectvá*, 1.

⁸ M. Bankowicz, *Systemy władzy państwowej Czechosłowacji i Czech. Studium instytucjonalno-polityczne*, Kraków 1998, s. 109; W. Multan, *Wizje bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 1997, s. 57.

trzech państwach wykrystalizowała się wyraźnie prozachodnia linia polityki zagranicznej. Spotkało się to z niechęcią ze strony Moskwy, do aspiracji postkomunistycznych państw Europy Środkowo-Wschodniej powściągliwie odnosiły się również USA⁹.

Już w drugiej połowie 1991 r. *założono, że polityka słowacka będzie podejmowała działania, aby uzyskać członkostwo w NATO i UE*¹⁰. W październiku 1991 r., a więc już po rozwiązaniu Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG) i Układu Warszawskiego, upadku puczu Giennadija Janajewa i odzyskaniu niepodległości przez Ukrainę, Białoruś, Litwę, Łotwę i Estonię, przyjęta została tzw. deklaracja krakowska państw trójkąta wyszehradzkiego¹¹, w której opowiedziano się za integracją z Zachodem. Towarzystwo jej oświadczenie ministrów spraw zagranicznych, w którym deklarowano chęć nadania *prawnego kształtu kontaktom z NATO*¹². Ze strony Czeskiej i Słowackiej Federacyjnej Republiki (ČSFR)¹³ oświadczenie firmował Jiří Dienstbier, pierwszy niekomunistyczny szef czechosłowackiego MSZ (1989-1992)¹⁴. W literaturze podkreśla się, że to właśnie przekonanie o konieczności integracji gospodarczej i obronnej oraz chęć stworzenia ich katalizatora legły u podstaw Grupy Wyszehradzkiej, będąc jej fundamentalnym spoiwem w latach 1991-2004¹⁵. Dienstbier stracił stanowisko w czerwcu 1992 r., kiedy to zastąpił go Jozef Moravčík (lipiec-grudzień 1992, Partia Ludowa – Ruch na rzecz Demokratycznej Słowacji, HZDS).

⁹ Zob. R. Łoś, *Polityka zagraniczna Słowacji*, Łódź 2007, s. 50-51.

¹⁰ *Tamże*, s. 7.

¹¹ Trójkąt wyszehradzki to nieformalne porozumienie Polski, Węgier i Czechosłowacji zawiązane 15 II 1991 r. w Wyszehradzie niedaleko Budapesztu. Od rozpadu Czechosłowacji nazywane Grupą Wyszehradzką (V4) – R. Kuźniar, *Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*, Warszawa 2012, s. 73-74.

¹² E. Cziomer, L. Zyblikiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 364.

¹³ Od 11 VII 1960 r. do 28 III 1990 r. oficjalna nazwa Czechosłowacji brzmiała: Czechosłowacka Republika Socjalistyczna (Československá socialistická republika, ČSSR). Decyzją Zgromadzenia Federalnego ČSSR z 29 III 1990 r. nazwę państwa zmieniono na: Czechosłowacka Republika Federalna (Československá federativní republika). Utrzymała się ona zaledwie przez miesiąc. 20 kwietnia dokonano kolejnej zmiany, precyzując, że nazwa państwa brzmi: Czeska i Słowacka Federacyjna Republika (ČSFR; cz. Česká a Slovenská Federativní Republika, sl. Česká a Slovenská Federativna Republika). Zmiany te oraz towarzyszącą im szeroką debatę nazywa się w literaturze wojną o myśl (cz. *Pomlčková válka*, sl. *Pomlčková vojna*). Na marginesie warto wspomnieć, że jest to określenie błędne: w istocie konflikt dotyczył przecież nie myślnika, a łącznika. *Ústavní zákon ze dne 29. března 1990 o změně názvu Československé socialistické republiky*, Sbírka zákonů ČR 81/1990 Sb.; *Ústavní zákon ze dne 20. dubna 1990 o změně názvu Československé federativní republiky*, Sbírka zákonů č. 101/1990.

¹⁴ W grudniu 1989 r. Dienstbier tłumaczył, że intencją Czechosłowacji, a także całego Układu Warszawskiego jest przekształcenie systemu bezpieczeństwa dwublokowego (NATO-UW) w system *demokratyczny i pluralistyczny*, co oznacza konieczność zlikwidowania obu bloków militarnych. W kwietniu 1990 r. zaproponował ustanowienie Komisji dla Bezpieczeństwa w Europie, powołanej na podstawie porozumienia wszystkich państw europejskich. Roztaczał też wizję europejskiej konfederacji, która miałaby przekształcić się w Stany Zjednoczone Europy. Zob. L. Cabada, Š. Waisová, *Czechoslovakia and the Czech Republic in World Politics*, Lanham 2011, s. 124-125.

¹⁵ *W regionie siła? Stan i perspektywy współpracy wojskowej wybranych państw obszaru od Morza Bałtyckiego do Morza Czarnego*, red. J. Gotkowska, O. Osica, Warszawa 2012, s. 57, *Raport OSW*.

W międzyczasie toczył się proces nazwany później w literaturze aksamitnym rozwozem, czyli rozpad Czechosłowacji¹⁶. Pojawiają się wprawdzie opinie, że nie był on bynajmniej nieunikniony – pisał o tym m.in. Jan Rychlík, wskazując, że *większość mieszkańców byłej Czechosłowacji nie chciała całkowitej separacji*¹⁷ – niemniej jednak wiele czynników zewnętrznych i wewnętrznych czyniło go bardzo prawdopodobnym¹⁸. 17 lipca 1992 r. słowacki parlament przyjął deklarację niepodległości. 23 lipca Václav Klaus (od lipca premier czeskiej części federacji – Obywatelska Partia Demokratyczna (Občanská demokratická strana, ODS)) i Vladimír Mečiar (od czerwca jego słowacki odpowiednik – HZDS¹⁹) zdecydowali o podziale federacji na dwa niezależne państwa: Republikę Słowacką i Republikę Czeską. Mečiar, najważniejszy z bohaterów niniejszego artykułu, podkreślał wcześniej gotowość negocjowania struktury konfederacyjnej, grożąc, że jej odrzucenie skutkować będzie podziałem państwa²⁰. Opcji tej sprzeciwiali się m.in. prezydent Havel i Ján Čarnogurský, lider Ruchu Chrześcijańsko-Demokratycznego (KDH)²¹, premier słowackiej części federacji w latach 1991-1992. Podział stał się faktem z początkiem 1993 r.

1 stycznia Mečiar stał się pierwszym premierem nowego państwa słowackiego. Na fotelu szefa MSZ pozostał dotychczasowy szef dyplomacji słowackiej części federacji Milan Kňažko²², druga po Mečiarze osoba w Ruchu. Kňažko objął także funkcję wi-

¹⁶ Zob. P. Ukielski, *Aksamitny rozwód. Rola elit politycznych w procesie podziału Czechosłowacji*, Kraków 2007, *Monografie / Instytut Jagielloński w Warszawie*.

¹⁷ J. Rychlík, *Rozdělení Česko-Slovenska 1989-1992*, Praha 2012, s. 8.

¹⁸ Zob. R. Zenderowski, *Przyczyny rozpadu Czecho-Słowacji*, „Sprawy Międzynarodowe” 2005, t. 58, nr 3/4, s. 103-118.

¹⁹ Ugrupowanie to stworzyli rozłamowcy Społeczeństwa Przeciwko Przemocy (VPN) w 1991 r. Jego pełna nazwa to: *Ludová strana – Hnutie za demokratické Slovensko*. Używane są jej dwa akronimy: LS-HZDS i – bardziej rozpowszechniony w literaturze – HZDS. R. Zenderowski, *Nad Tatrami...*, s. 300-301, 309; A. Chwalba, *Europa Środkowa w drodze do NATO i Unii Europejskiej*, „Przegląd Polsko-Polonijny” 2011, nr 1, s. 16.

²⁰ A. Kaczorowski, *Fantomowe państwo Czechów*, „Rzeczpospolita” 2013, 26 I.

²¹ W wyborach parlamentarnych 1992 r. Ruch poniósł wyraźną porażkę, zdobywając zaledwie 9% głosów. Zdecydowane zwycięstwo odniosła Partia Ludowa (37%), a za nią uplasowali się słowaccy postkomuniści (14%).

²² Milan Kňažko, jeden z liderów antykomunistycznej opozycji, był zarówno pierwszym ministrem spraw zagranicznych niepodległej Słowacji, jak i pierwszym szefem słowackiej dyplomacji w ramach czechosłowackiej federacji. Ministerstwo Spraw Zagranicznych słowackiej części federacji (Ministerstvo medzinárodných vzťahov Slovenskej republiky) powołano na mocy ustawy z 28 VIII 1990 r. Droga ustawy z 25 VIII 1992 r. zostało przemianowane na Ministerstwo zagranicznych wci Slovenskej republiky. Od 2012 r. jego nazwa to Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. Kňažko stał na czele MSZ od września 1990 r. do kwietnia 1991 r. Po upadku pierwszego rządu Mečiara (kwiecień 1991 r.) i zastąpieniu go przez gabinet Jána Čarnogurského na czele dyplomacji stali sam premier (przez dwa tygodnie) i bezpartyjny Pavol Demeš. W czerwcu 1992 r. Kňažko powrócił na stanowisko szefa MSZ w drugim rządzie Mečiara. *Zákon Slovenskej národnej rady z 28. augusta 1990 o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky*, Zbierka zákonov č. 347/1990; *Zákon Slovenskej národnej rady z 25. augusta 1992, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. O organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení zákona Slovenskej národnej rady č. 197/1991*

cepremiera. W marcu 1993 r. Michal Kováč, inny prominentny polityk HZDS, został pierwszym prezydentem Republiki Słowackiej. Mogłoby się wydawać, że realizowana w trójkącie Mečiar–Kňažko–Kováč polityka zagraniczna będzie jednolita, szybko doszło jednak do poważnych konfliktów pomiędzy jego „wierzchołkami”. Dość powiedzieć, że to właśnie Kňažko był pierwszym ministrem, który wypowiedział posłuszeństwo swojemu zwierzchnikowi, protestując przeciwko działaniom rządu, które – w jego ocenie – szkodziły wizerunkowi Słowacji²³. Nałożyły się na to jeszcze konflikt dotyczący partyjnej strategii²⁴, przyjaźń pomiędzy szefem dyplomacji a prezydentem, którą Mečiar uznawał za niebezpieczną dla swojej pozycji, oraz prozachodnie sympatie ministra²⁵. Już w marcu 1993 r. Mečiar podjął decyzję o jego odwołaniu, ale napotkał na zdecydowany sprzeciw Kováča. Ostatecznie Kňažko stracił stanowisko, opuścił też klub HZDS wraz z ośmioma związanymi z nim politykami²⁶.

Prezydent szybko zaczął dystansować się od swojej partii. Jeszcze w lutym 1993 r. na łamach tygodnika „Slobodny Piatok” wyrażano wątpliwości, czy będzie w stanie odciąć *pępowinę* łączącą go z HZDS i sugerowano, że jest to konieczne, jeśli chce stać się prezydentem wszystkich Słowaków²⁷. Pod koniec marca 1993 r. Kováč uczestniczył jeszcze w kongresie HZDS, zasiadając nawet przy stole prezydialnym²⁸, były to jednak ostatnie chwile jedności bądź też jedynie jej pozory. Prezydent zaczął nadspodziewanie często zabierać głos w tonie zbliżonym do opozycji²⁹, a jednym z ważniejszych „punktów zapalnych” tego procesu była różnica zdań w sprawie integracji Słowacji z NATO.

Artur Gruszcak oceniał, że Mečiar *z wolna przechodził na pozycje nacjonalistyczne*, posługując się populizmem i demagogią³⁰. Erhard Cziomer dodawał, że wiązało się to z wstrzymaniem integracji z Zachodem. Jego zdaniem w okresie rządów premiera Mečiara³¹ i prezydenta Kováča (1993-1998) Słowacja *zeszła z drogi reform* i utraci-

Zb., zákona Slovenskej národnej rady č. 298/1991 Zb., zákona Slovenskej národnej rady č. 494/1991 Zb., zákona Slovenskej národnej rady č. 294/1992 Zb. A zákona Slovenskej národnej rady č. 322/1992 Zb., Zbierka zákonov č. 453/1992; Ministerstvo zahraničných vecí mení svoj názov. Ministerstvo sa má po novom volať Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí, 31 V 2012, SME.sk, [online] <http://www.sme.sk/c/6399225/ministerstvo-zahranicnych-veci-zmeni-svoj-nazov.html>, 14 II 2014.

²³ P. Żukiewicz, *Przywództwo labilne. Mechanizm powrotu do władzy w świetle teorii przywództwa politycznego*, Wrocław–Poznań 2012, s. 128.

²⁴ A. J. Madera, *Na drodze do niepodległości. Słowacki system polityczny w okresie transformacji*, Rzeszów 2001, s. 210.

²⁵ M. F. Goldman, *Slovakia since Independence. A Struggle for Democracy*, Westport 1999, s. 63.

²⁶ P. Żukiewicz, *Przywództwo...*, s. 128.

²⁷ S. Sugar, *Citizens' President*, „Slobodny Piatok” 1993, 26 II.

²⁸ P. Svora, *President's Misstep*, „Cesky Denik” 1993, 15 VI.

²⁹ K. Żarna, *Między Wschodem a Zachodem. Słowacja a Sojusz Północnoatlantycki (1993-2004)*, „Polityka i Społeczeństwo” 2010, nr 7, s. 213.

³⁰ A. Gruszcak, *Czecho-Słowacja: aksamitny rozwód*, [w:] *Historia polityczna świata XX wieku 1945-2000*, red. M. Bankowicz, Kraków 2004, s. 801.

³¹ Przez dziewięć miesięcy w 1994 r. premierem był Jozef Moravčík ze słowackiej Unii Demokratycznej.

ła ponieważ status jednego z *czołowych krajów reformatorskich* w Europie Środkowo-Wschodniej, do których zaliczały się Czechy, Polska, Węgry i Słowenia³².

Zauważalne było za to zbliżenie Słowacji i Rosji. Kwestia stosunków na linii Bratysława-Moskwa jest kluczowa dla zrozumienia drogi Słowacji do NATO. Jej elity polityczne charakteryzowała widocznie prorosyjska orientacja, którą cementowały silne związki gospodarcze z Moskwą. Zarazem położenie geograficzne Słowacji czyniło z niej (i czyni nadal) istotny element rosyjskiej polityki zagranicznej³³. Połączenie tych czynników sprawiło, że – jak pisał Andrzej Grajewski – możliwe stało się wykrystalizowanie polityki alternatywnej *dla dotychczasowych strategicznych celów słowackiej polityki zagranicznej i koncepcji bezpieczeństwa narodowego, zakładających integrację z UE i NATO*³⁴. Już w grudniu 1992 r., a więc jeszcze przed formalnym rozpadem federacji, Čarnogurský informował, że Rosjanie sprzeciwia się ewentualnemu przystąpieniu Słowacji do NATO³⁵.

Sytuację komplikował fakt, że od października 1993 r. koalicjantem HZDS była sceptyczna względem Zachodu Słowacka Partia Narodowa (Slovenská národná strana, SNS)³⁶. Coraz widoczniejszy stawał się rozdźwięk pomiędzy koalicją rządową a pozostałymi siłami politycznymi. Co ciekawe, nawet Partia Demokratycznej Lewicy (Strana demokratickej ľavice, SDL), czyli spadkobierczyni Komunistycznej Partii Słowacji (Komunistická strana Slovenska, KSS)³⁷, druga najważniejsza siła polityczna na Słowacji w latach 1990-1992, bardzo szybko, choć nie bez oporów, zaakceptowała przystąpienie Słowacji do Sojuszu. Znalazło to wyraz w dokumentach programowych przyjętych podczas zjazdu partii w maju 1993 r. Zastrzeżono jedynie, że w kwestii tej powinno wypowiedzieć się w referendum społeczeństwo³⁸.

23 sierpnia 1993 r. Bratysławę odwiedził Borys Jelcyn, prezydent Federacji Rosyjskiej. Owocem wizyty był tzw. traktat podstawowy, czyli *Traktat o przyjaznych relacjach i współpracy*. Wydarzenie to samo w sobie nie było faktem o szczególnym znaczeniu – analogiczny traktat Jelcyn i Havel podpisali trzy dni później w Pradze, a ponad rok wcześniej tego rodzaju porozumienie zawarto z Polską. Istotny był za to traktat o współpracy militarnej podpisany podczas tej samej wizyty przez ministrów

³² E. Cziomer, L. Zyblikiewicz, *Zarys...*, s. 359.

³³ K. Fedorowicz, *Stosunki polsko-rosyjskie w polskiej polityce wschodniej*, „Sprawy Wschodnie” 2004, nr 1, s. 39.

³⁴ A. Grajewski, *Polityka Rosji wobec Czech i Słowacji 1992-1996. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Polska i Rosja. Strategiczne sprzeczności i możliwości dialogu*, red. A. Magdziak-Miszewska, Warszawa 1998, s. 200-201.

³⁵ E. Zelenayova, *For Now I Am Not a Candidate*, rozmowa z J. Čarnogurskim, „Smena” 1993, 15 II.

³⁶ J. Simon, *NATO and the Czech and Slovak Republics. A Comparative Study in Civil-Military Relations*, Lanham 2004, s. 147.

³⁷ W 1992 r. powstała „nowa” Komunistyczna Partia Słowacji. Powołał ją ci spośród dotychczasowych działaczy KSS, którzy sprzeciwili się przekształceniu jej w SDL.

³⁸ *Documents from Second SDL Congress*, „Pravda” 1993, 3 VI; M. Rybář, K. Deegan-Krause, *Slovakia's Communist Successor Parties in Comparative Perspective*, „Communist and Post-Communist Studies” 2008, Vol. 41, nr 4, s. 504, [online] <http://dx.doi.org/10.1016/j.postcomstud.2008.09.008>.

obrony obu państw – ze strony Słowacji był to Imrich Andrejčák z HZDS, co ciekawie, zdecydowany zwolennik przystąpienia Słowacji do NATO³⁹. Prawdopodobnie kluczową przesłanką do zawiązania porozumienia był przykład węgierski – na mocy porozumienia z 1993 r. Budapeszt zgodził się umorzyć połowę rosyjskiego długu w zamian za dostawę dwudziestu ośmiu samolotów MIG-29⁴⁰. Porozumienie zawiano na okres pięciu lat. W tym czasie oba państwa miały konsultować swoją politykę dotyczącą bezpieczeństwa, Rosja zaś zobowiązała się dostarczyć Słowacji sprzęt wojskowy⁴¹. Ta ostatnia kwestia nabiera szczególnego znaczenia po bliższym przyjrzeniu się stanowi słowackiej armii. Przed 1989 r. na terenie Słowacji znajdowało się zaledwie 28% czechosłowackiej armii. Po powstaniu dwóch niezależnych państw majątek wojskowy, którego wartość szacowano na 418 mld koron, dzielono wprawdzie *po koleżeńsku*⁴², wydaje się jednak uzasadnione stwierdzenie, że mniejsza i biedniejsza⁴³ Słowacja pozostała w trudniejszej sytuacji. Warto nadmienić, że w trakcie wizyt w Polsce, Czechach i na Słowacji latem 1993 r. Jelcyn uznał prawo tych państw do przystąpienia do NATO⁴⁴. Jak oceniał Adam Daniel Rotfeld, po powrocie prezydenta do Moskwy *jego otoczenie przekonało go, że popełnił w Warszawie błąd. Wówczas 15 września 1993 r. napisał poufny list do prezydenta Clintona i trzech innych przywódców zachodnich*. Pisał w nim m.in.: *Rozumiemy oczywiście, że możliwa integracja krajów Europy Wschodniej z NATO nie będzie automatycznie prowadzić do sytuacji, w której Sojusz w jakikolwiek sposób byłby skierowany przeciwko Rosji. Nie postrzegamy NATO jako bloku, który jest skierowany przeciwko nam. Ale jest sprawą istotną, aby brać pod uwagę, jak nasza opinia publiczna może reagować na taki krok*. Rotfeld tłumaczył, że *Mysł rosyjska w tamtym okresie krążyła wokół koncepcji, żeby radziecką dominację zastąpić nowym podziałem na strefy wpływów*⁴⁵.

Traktat z sierpnia 1993 r. stał się *przyczyną zażartej dyskusji w słowackim parlamencie*. Opozycja twierdziła, że *faktycznie ogranicza on suwerenność Słowacji*. Wątpliwości budził zwłaszcza pkt 4: *obie strony nie dopuszczają do wykorzystania swego kraju w celu agresji skierowanej przeciwko terytorium słowackiemu lub rosyjskiemu*. Jeśli jedna z ukła-

³⁹ J. Simon, *NATO Enlargement and Central Europe. A Study in Civil-Military Relations*, Washington 1996, s. 258.

⁴⁰ A. G. V. Hyde-Price, *The International Politics of East Central Europe*, Manchester 1996, s. 170, *Regional International Politics Series; On the Edge. Ukrainian-Central European-Russian Security Triangle*, red. M. M. Balmaceda, Budapest 2000, s. 186-187.

⁴¹ A. G. V. Hyde-Price, *The International...*, s. 170.

⁴² Barbara Sierszuła opisywała ten proces następująco: *Raz według rodzajów uzbrojenia, kiedy indziej według modyfikacji i zużycia posiadanego sprzętu. Czeska armia zachowała na przykład obronny system przeciwlotniczy dalekiego zasięgu S-200 Vega, a słowacka – system średniego zasięgu S-300 oraz myśliwce MiG-29 i Su-25. Zakłady wojskowe, urzędnicy i szkoły podzielono w stosunku 1:1. Poligony pozostawiono niezmienione. Każda ze stron zachowała również własne nieruchomości – też, Wspólne drogi i rozdroża, „Polska Zbrojna” 2011, nr 6, s. 54.*

⁴³ *Państwa europejskie na drodze do niepodległości (w drugiej połowie XIX i XX wieku)*, red. I. Stawowy-Kawka, W. Rojek, Kraków 2003, s. 259.

⁴⁴ A. Grajewski, *Polityka Rosji...*, s. 192; J. Strzelczyk, *Lech, Borys i NATO*, „Polityka” 2002, 11 IX.

⁴⁵ R. Walenciak, A. D. Rotfeld, *Na światowej szachownicy*, „Przegląd” 2003, nr 3.

dających się stron stanie się obiektem ataku zbrojnego, druga zobowiązuje się do nieudzielania pomocy zbrojnej agresorowi i rozwiązania zaistniałego konfliktu w zgodzie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych i dokumentami końcowymi KBWE⁴⁶.

Kilka dni później prezydent deklarował w kwaterze głównej NATO, że przystąpienie do Sojuszu to jeden ze strategicznych celów słowackiego państwa⁴⁷. HZDS nie protestowała. Wkrótce została zresztą odsunięta od władzy, do czego wydatnie przyczynił się Kováč⁴⁸. W marcu 1994 r. kruchą większość parlamentarną Mečiara zastąpiła szeroka koalicja, a nowym premierem został Moravčík – jeden z rozłamowców HZDS z początku 1994 r.

2. GABINET JOZEFA MORAVČÍKA (16 III 1994 – 13 XII 1994)

Istniejący zaledwie przez dziewięć miesięcy antymečiarowski rząd Moravčíka, wsparty na koalicji Unii Demokratycznej (partia Kňazki, Moravčíka i Eduarda Kukana (Demokratická únia, DU)), SDL i Ruchu Chrześcijańsko-Demokratycznego (Kresťansko demokratické hnutie, KDH) Jána Čarnogurský'ego, wykazywał dużą aktywność. Zadeklarował chęć odstąpienia od uprawianej przez poprzedników *polityki konfrontacji*, prezydent wyraził zaś życzenie, aby nowy rząd pomógł odzyskać Słowacji wiarygodność na arenie międzynarodowej⁴⁹. W czerwcu parlament przyjął przedłożoną przez rząd nową doktrynę obronną Słowacji, która – zdaniem pierwszego cywilnego ministra obrony narodowej, Pavola Kanisa z SDL – w większym niż dotychczas stopniu akcentowała konieczność zbliżenia z europejskimi i transatlantyckimi strukturami obronnymi⁵⁰. Wyraźnie zaznaczono w niej, że celem jest osiągnięcie pełnego członkostwa w Sojuszu⁵¹. Podkreślono więc wagę statusu *associate partner* Unii Zachodnioeuropejskiej, udział w pracach Rady Paktu Północnoatlantyckiego i w programie Partnerstwo dla Pokoju (PdP). Doktryna zakładała też znaczne zwiększenie wydatków na obronność, co skrytykował Andrejčák⁵². 25 maja Słowacja przedłożyła *Dokument prezentacyjny* PdP, a w listopadzie przyjęła program⁵³.

Jak już wspomniano, jednym z elementów słowacko-rosyjskiego porozumienia z 1993 r. była kwestia zmniejszenia rosyjskiego długu (Słowacy wyrazili chęć zakupu rosyjskiego sprzętu wojskowego za 180 mln dolarów). Stosowne porozumienie w tej

⁴⁶ A. Grajewski, *Uwarunkowania słowackiej polityki wschodniej*, „Więź” 1994, nr 5, s. 170-171.

⁴⁷ P. Bajda, *Elity polityczne na Słowacji w latach 1989-2010. Kręta droga do nowoczesnego państwa*, Warszawa 2010, s. 70.

⁴⁸ M. Rhodes, *Slovakia after Mečiar: A Midterm Report*, „Problems of Post-Communism” 2001, Vol. 48, nr 4, s. 4.

⁴⁹ J. Perlez, *A New Slovak Government Pledges Moderation*, „New York Times” 1994, 17 III.

⁵⁰ J. Simon, *NATO Enlargement and Central Europe...*, s. 258.

⁵¹ P. Bajda, *Elity...*, s. 79.

⁵² J. Simon, *NATO...*, s. 258.

⁵³ R. Łoś, *Polityka...*, s. 53.

sprawie rząd Moravčíka podpisał 24 czerwca. Jednocześnie wyraźnie podkreślano, że celem jego gabinetu nie jest budowanie szczególnych relacji z Moskwą⁵⁴.

Przeprowadzono kilka istotnych reform w polityce wewnętrznej, jednakże Moravčík i jego minister spraw zagranicznych, Kukan, z uwagi na zbyt krótki okres istnienia gabinetu nie zdążyli odcisnąć trwałego piętna na polityce zagranicznej. Nie ulega jednak wątpliwości, że pod ich rządami kierunek pronatowski został wyraźnie zaakcentowany⁵⁵. Jak zauważał Michael Carpenter, poszukujący źródeł *nacjonalistycznego populizmu* na Słowacji, gabinet Moravčíka przyczynił się również do znacznej poprawy sytuacji gospodarczej państwa. Społeczeństwo zdecydowało jednak o jego odsunięciu od władzy⁵⁶. W okresie całego 1994 r. zauważalne były silnie nacjonalistyczne postawy słowackiego społeczeństwa, czego przejawem były chociażby konsekwentne próby rehabilitowania postaci Jozefa Tiso i państwa słowackiego w latach 1939-1945. We wrześniu Kováč ostrzegł przed coraz popularniejszymi *siłami ekstremalnego nacjonalizmu i antysemityzmu*⁵⁷.

3. TRZECI GABINET VLADIMÍRA MEČIARA (13 XII 1994 – 30 X 1998)

Kolejne wybory parlamentarne odbyły się w dniach 30 września – 1 października 1994 r. Zdecydowane zwycięstwo odniosła w nich HZDS, która wkrótce utworzyła koalicję ze Zrzeszeniem Robotników Słowacji (Združenie robotníkov Slovenska, ZRS) i – ponownie – z SNS. Powstały na jej bazie rząd uzyskał wotum zaufania 19 stycznia 1995 r. W trakcie poprzedzającej głosowanie debaty parlamentarnej Anton Hrnko z SNS wyrażał zadowolenie, że rząd – pomimo deklaracji części swoich członków – ma zamiar kontynuować pronatowski kierunek. Bardziej stanowczo wyraził się Kukan, który odrzucił retorykę nowej koalicji, sprowadzającą się do zapewniania, że kto zgłasza przeciwko gabinetowi, ten zgłasza przeciwko wejściu Słowacji do UE i NATO. Sam Mečiar podkreślał, że Słowacja zmierza ku Zachodowi, i wyrażał nadzieję, że kiedy będzie wkrótce rozmawiał z sekretarzem generalnym NATO i władzami Unii Zachodnioeuropejskiej, będzie mógł ich zapewnić, że słowacki parlament akceptuje ten kierunek⁵⁸.

Jeszcze w 1993 r. Mečiar miał stwierdzić, że nie ma innej drogi jak tylko *zaakceptowanie wymogów Zachodu*⁵⁹. Zapowiedzi i deklaracje dotyczące przystąpienia Słowacji do NATO i UE pojawiły się zarówno w programie wyborczym HZDS w 1994 r.⁶⁰, jak

⁵⁴ *On the Edge...*, s. 187.

⁵⁵ Z. Barany, *The Future of NATO Expansion. Four Case Studies*, Cambridge 2003, s. 61.

⁵⁶ M. Carpenter, *Slovakia and the Triumph of Nationalist Populism*, „Communist and Post-Communist Studies” 1997, Vol. 30, nr 2, s. 217, [online] [http://dx.doi.org/10.1016/S0967-067X\(97\)00005-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0967-067X(97)00005-6).

⁵⁷ *American Jewish Year Book*, 1996, t. 96, red. D. Singer, R. R. Seldin, New York 1996, s. 326.

⁵⁸ *Stenografická správa o 4. Schôdzi Národnej rady Slovenskej republiky konanej 19., 20., 25. a 26. januára 1995*, [online] <http://www.nrsr.sk/dk/Documents.aspx?MasterID=65805>, 14 II 2014.

⁵⁹ M. Carpenter, *Slovakia...*, s. 218.

⁶⁰ R. Łoś, *Polityka...*, s. 34.

i w przyjętym w styczniu 1995 r. programie rządu Mečiara. Potwierdzeniem tych prozachodnich zapatrywań stała się pierwsza oficjalna wizyta zagraniczna premiera, której celem była Bruksela. Pod koniec lutego Bratysławę odwiedził amerykański zastępca sekretarza stanu Richard Holbrooke, który na spotkaniu z prezydentem, premierem i przewodniczącym słowackiego parlamentu (w latach 1993-1998 był nim polityk HZDS Ivan Gašparovič) zapewniał, że *Słowacja jest postrzegana jako jeden z głównych kandydatów do członkostwa w NATO, ale decyzje jeszcze nie zapadły i będą one uzależnione nie tylko od prowadzonej przez kandydatów polityki zagranicznej, lecz także od postępów w procesie demokratyzacji kraju*. Gašparovič przyznał później, że zasugerowano mu, iż konflikt pomiędzy Kováčem a Mečiarom nie będzie bez znaczenia dla władz Sojuszu⁶¹.

W literaturze podkreśla się, że od kiedy Mečiar po raz drugi został premierem niepodległej Słowacji, rozpoczął się okres odchodzenia od demokracji. Timothy Garton Ash określał go wręcz *demokraturą*. Z pewnością trafne jest stwierdzenie, że państwo słowackie w latach 1994-1998 nie było w pełni wolne i demokratyczne⁶². Symbolem tego stanu rzeczy stało się instrumentalne wykorzystywanie służb, w tym Słowackiej Służby Informacyjnej (Slovenská informačná služba, SIS), na której czele stanął związany z premierem Ivan Lexa, zastępując Vladimira Mitrę, piastującego ten urząd od utworzenia SIS w lutym 1993 r. Należy też dodać, że do wiosny 1995 r. SIS podlegała bezpośrednio prezydentowi⁶³, który też mianował jej szefa. Wtedy to premier przeorsował nowe przepisy, pozwalające na wybieranie szefa wywiadu przez parlament. Pomimo tych kontrowersji warto podkreślić, że wynik wyborów 1994 r. oznaczał stabilizację słowackiej sceny politycznej, a powstała po nich koalicja okazała się *względnie trwała*⁶⁴.

Już kilka dni po utworzeniu gabinetu konflikt premiera i prezydenta powrócił ze zdwojoną siłą. Tę bezpardonową rywalizację należy zidentyfikować jako pierwszą z przyczyn oddalenia Słowacji od NATO. Animowały ją głównie kwestie dotyczące polityki wewnętrznej, różnica była jednak również widoczna w polityce zagranicznej. Drugim istotnym problemem rządu HZDS-ZRS-SNS były tradycyjnie skomplikowane relacje z Węgrami i także one negatywnie wpłynęły na szanse przystąpienia Bratysławy do Sojuszu⁶⁵. Po jego kolejnej eskalacji władze obu państw poddane zostały

⁶¹ P. Bajda, *Elity...*, s. 90-91.

⁶² A. J. Madera, *Na drodze...*, s. 75.

⁶³ *Słowacja: Szef jest bezpartyjny*, „Rzeczpospolita” 1995, 18 I.

⁶⁴ A. Gruszczak, *Problemy rządzenia w krajach Europy Środkowowschodniej*, Kraków 2000, s. 57.

⁶⁵ Ivan Čičmanec, słowacki publicysta, wskazywał w 1998 r., że skomplikowane relacje z Węgrami były istotną przesłanką na rzecz przystąpienia Słowacji do Sojuszu: *Słowacja musi na przykład znaleźć się w NATO. Nie ze względu na Rosję, ale dlatego że znajdują się tam Węgry. Nie wiemy, kto w przyszłości będzie rządził w Budapeszcie. Jeśli dojdzie do jakiegoś konfliktu, a my nie będziemy w NATO, Zachód przyzna rację Węgom. Dla Słowacji skończyłoby się to katastrofą*. Tłumaczył również: *Niestety, spośród naszych sąsiadów tylko Polacy jednoznacznie popierają nasze dążenia do integracji z Zachodem. Węgrzy je sabotują, Czesi mają to gdzieś – A. Kaczorowski, Tu nie będzie dyktatury*, rozmowa z I. Čičmancem, „Gazeta Wyborcza” 1998, 3 IV.

intensywnej presji ze strony Unii Europejskiej i NATO, co zaowocowało podpisaniem 26 marca 1995 r. układu o dobrym sąsiedztwie i przyjacielskiej współpracy⁶⁶.

Trzecią istotną determinantą drogi Słowacji do NATO były relacje południowych sąsiadów Polski z Moskwą. W latach 1994-1995 nastąpiła widoczna zmiana stosunku Federacji Rosyjskiej do państw Europy Środkowo-Wschodniej, w tym także do Republiki Słowackiej. Zauważalne były wzmocnione zabiegi polegające na utrzymaniu silnych wpływów w państwach byłego bloku sowieckiego, które po 1989 r. zaczęły zbliżać się do zachodnich struktur gospodarczych i bezpieczeństwa. Przebieg szczytu ministrów i spotkania Rady Paktu Północnoatlantyckiego w grudniu 1994 r. wskazywał, że rozszerzenie NATO na wschód jest nieuniknione, a sytuację Moskwy komplikowała jeszcze trwająca od listopada I wojna w Czeczenii. W lutym 1995 r. sekretarz generalny NATO Willy Claes stwierdził, że „*nie otrzymuje od Rosji żadnego sygnału*”, który by świadczył o tym, iż *chciałaby ona poprawić w przyszłości swe stosunki z Sojuszem*⁶⁷. Za symbol nowej polityki rosyjskiej z pewnością uznać należy wypowiedź rosyjskiego ambasadora na Słowacji, który w lutym 1995 r. mówił, że przystąpienie Słowacji do NATO *miałoby niekorzystny wpływ na dwustronne stosunki gospodarcze*. Wiktor Czernomyrdin, rosyjski premier, odwiedził Bratysławę dniami 13-14 lutego 1995 r. Rezultatem wizyty było pięć umów gospodarczych (m.in. o współpracy w zakresie przemysłu zbrojeniowego), a także zapewnienia obu stron o *modelowej* współpracy. W wywiadzie dla rosyjskiej gazety, który ukazał się 16 lutego, premier Słowacji podkreślał wolę przystąpienia do NATO, zaznaczał jednak, że *nowa struktura bezpieczeństwa europejskiego nie może być tworzona przeciwko Rosji*⁶⁸. Owocem *modelowej współpracy* było także podpisane pod koniec marca 1995 r. porozumienie między premierami obu państw, na mocy którego Rosja wsparła finansowo budowę elektrowni jądrowej Mochowce, prowadzonej z przerwami od połowy lat 80. Moravčík nazwał sytuację precedensową i zasugerował, że wpłynie ona na to, do kogo zbliży się Słowacja: do Rosji czy do państw zachodnich⁶⁹. 17 lutego ukazała się rozmowa Mečiar z innym rosyjskim dziennikarzem. Zapytany, czy Słowacja ma zamiar prowadzić politykę neutralności podobną do austriackiej, Mečiar odparł, że jest zbyt wcześnie, aby tak jednoznacznie *określać miejsce jego kraju w Europie*⁷⁰. Pomimo owego ogólnego zapewnienia w literaturze często pojawia się tego rodzaju interpretacja.

Z jednej strony Rosja miała być alternatywą dla integracji z Zachodem⁷¹ i gwarantem słowackiej neutralności. Postulat ten silnie forsowali liderzy koalicjantów HZDS:

⁶⁶ Tamże, s. 107.

⁶⁷ P. Deszczyński, M. Szczepaniak, *Grupa Wyszehradzka. Współpraca polityczna i gospodarcza*, Toruń 1995, s. 55.

⁶⁸ A. Grajewski, *Polityka Rosji...*, s. 201-203.

⁶⁹ TED Case Studies, *Mochovce Nuclear Plant*, [online] <http://www1.american.edu/ted/mocho.htm>, 14 II 2014; *Sprawy ważniejsze od rubli*, „Rzeczpospolita” 1998, 29 V; *Obraz miesiąca – Słowacja*, „Gazeta Wyborcza” 1995, 25 XI.

⁷⁰ A. Grajewski, *Polityka Rosji...*, s. 201.

⁷¹ A. Duleba, *Slovakia's Relations...*, s. 8.

Ján Lupták, przewodniczący ZRS i wiceprzewodniczący słowackiego parlamentu w opisywanym okresie, oraz Ján Slota, przewodniczący SNS⁷². Był on wyrażany otwarcie, pomimo jego ewidentnej niezgodności z oficjalną linią polityczną rządu Mečiara⁷³. Ta pozostawała jednoznaczna. W lutym 1995 r. wyraził ją Juraj Schenk, minister spraw zagranicznych w latach 1994-1996, który stwierdził, że Słowacja *uznaje NATO za jedyną efektywną organizację gwarantującą bezpieczeństwo i stąd przystąpienie do sojuszu jest jednym z priorytetów rządu*⁷⁴. Paradoksalnie, politykiem odpowiedzialnym za integrację z NATO w trzecim gabinecie Mečiara był Ján Sitek, działacz SNS. Z drugiej strony Słowacja w omawianym okresie miała stać się pomostem *między Rosją i Niemcami, który to pomost w obliczu spodziewanego (w opinii słowackich analityków) spadku znaczenia światowych mocarstw miał gwarantować nowemu niepodległemu państwu bezpieczeństwo oraz wymierne korzyści ekonomiczne*. W związku z ciągłym artykułowaniem chęci przystąpienia Słowacji do NATO politykę Mečiara określano też jako *schizofreniczną*⁷⁵. Na czym dokładnie polegało to zjawisko?

26 października tego samego roku Mečiar zapewniał na wiecu w Koszycach, że integracja ze strukturami zachodnimi jest niezagrażona, ponieważ Słowacja jest zbyt istotnym z geopolitycznego punktu widzenia państwem. *Chcą nas i potrzebują* – tłumaczył zgromadzonym wyborcom⁷⁶. 30 października udał się z dwudniową rewizytą do Moskwy. Podpisano sześć kolejnych umów dwustronnych, powróciła także kwestia NATO. Czernomyrdin podkreślił ponownie negatywny stosunek Moskwy do rozszerzenia Sojuszu⁷⁷. Mečiar tłumaczył dziennikarzom, że *integracja z NATO jest zawarta w exposé jego rządu i że „na razie tak pozostanie”*, chociaż jego zdaniem Sojusz powinien stać się *ogólnoeuropejską organizacją bezpieczeństwa*. W tym samym czasie Lupták i Slota zapewniali rosyjskie media, że Słowacja chce stać się państwem neutralnym⁷⁸. Wielką popularność zyskało stwierdzenie premiera z listopada 1995 r.: *jak nie będą chcieli nas na zachodzie, to zwrócimy się na wschód*⁷⁹.

Zbliżenie z Rosją było widoczne, a jednak towarzyszyła mu specyficzna retoryka. Obrazują ją chociażby wydarzenia z listopada 1996 r. Kiedy ambasador USA w Słowacji skrytykował rząd za zbyt powolną demokratyzację, w jego obronie wystąpił ambasador Rosji. Reakcja Słowaków była stanowcza: Rosjanie zostali poproszeni o zajęcie się swoimi sprawami. Rzecznik MSZ kierowanego przez Pavola Hamžíka (1996-1997) skryty-

⁷² Dla tej partii istotnym argumentem przemawiającym za zbliżeniem z Rosją i zachowaniem rezerwy wobec Zachodu była afirmacja idei panslawistycznej. *Tamże*, s. 12.

⁷³ Tenże, *Security Dilemmas of the Slovak Republic*, [w:] *Security in Central and Eastern Europe. Problems, Perceptions, Policies*, red. P. Luif, Wien 2001, s. 66, *Laxenburg Papers*, 12.

⁷⁴ P. Bajda, *Elity...*, s. 110.

⁷⁵ P. Żukiewicz, *Przywództwo...*, s. 145.

⁷⁶ T. Spitkova, *Meciar Snubs World's Demand for Democracy*. „The Prague Post” 1995, 1 XI, [online] <http://www.praguepost.com/archivescontent/21416-meciar-snubs-world-s-demand-for-democracy.html>, 14 II 2014.

⁷⁷ A. Grajewski, *Polityka Rosji...*, s. 203.

⁷⁸ P. Bajda, *Elity...*, s. 112.

⁷⁹ *Tamże*, s. 110.

kował również rosyjskiego ambasadora... za krytykę NATO⁸⁰. Komunikat był więc jasny: Słowacja ma zamiar zachowywać równy dystans pomiędzy Wschodem i Zachodem. Ryzyko związane z tego rodzaju polityką zauważał Kováč, ostrzegając, że rząd może znaleźć się w stanie politycznej izolacji. Polityków koalicji oskarżał zaś o *chowanie głowy w piasek i niechęć do widzenia rzeczywistości*. W tym samym czasie SNS oskarżyła na forum parlamentarnym prezydenta o zdradę, co ten przyrównał do sytuacji z lat 50.⁸¹

W maju 1996 r. dwaj bliscy współpracownicy premiera udali się na poufne negocjacje do Moskwy. Rosyjska prasa relacjonowała ich rozmowy, wskazując, że strona słowacka podkreślała gotowość do rezygnacji z natowskich aspiracji i do zadeklarowania naturalności. Zdaniem Grajewskiego ceną mogło być zagwarantowanie rynku zbytu dla produktów słowackiego przemysłu ciężkiego, blisko związanego z HZDS. Bratysława zdementowała te pogłoski⁸². Sprawa ta z pewnością nie umknęła uwadze waszyngtońskich analityków, podobnie jak szeroko komentowane uprowadzenie syna prezydenta Kováča w sierpniu 1995 r. i towarzyszące mu niejasne zachowanie władz słowackich⁸³. Zdaniem Piotra Bajdy był to *punkt zwrotny* w relacjach Zachód-Słowacja⁸⁴. Jeszcze w maju 1995 r. Bill Clinton opowiadał się za rozszerzeniem Sojuszu o całą V4⁸⁵. Trzy miesiące później Amerykanie sygnalizowali Kováčowi w trakcie jego wizyty w USA, że Słowacja nie radzi sobie tak dobrze z budowaniem demokracji jak pozostałe państwa Grupy⁸⁶. Sam prezydent zasłynął stwierdzeniem, że Mečiar *stosuje grę polityczną, jedynie deklaruje wstąpienie do NATO i zmiany na Słowacji*. W październiku Clinton *wyraził obawy co do losu demokracji w Słowacji*⁸⁷.

Z oficjalną prośbą o przyjęcie do Sojuszu Słowacja wystąpiła 31 stycznia 1996 r.⁸⁸ 23 lipca 1996 r. Kongres USA *przyjął ustawę o pomocy wojskowej dla krajów przygotowujących się do przystąpienia do NATO* [...]. *Wśród krajów objętych działaniem ustawy nie znalazła się Słowacja*⁸⁹. Pominięcie jej w *NATO Enlargement Facilitation Act of 1996* było czytelnym sygnałem dezaprobaty. W listopadzie Amerykanie przekazali za pośrednictwem swojego ambasadora kolejne ostrzeżenie, tym razem zupełnie ostantacyjnie zlekceważone przez premiera. W tym samym czasie Sitek prowadził rozmowy

⁸⁰ M. F. Goldman, *Slovakia...*, s. 173.

⁸¹ T. Spitkova, *Meciar...*

⁸² A. Grajewski, *Polityka Rosji...*, s. 204.

⁸³ Jednym z podejrzanych w tej sprawie był w 1999 r. szef SIS Ivan Lexa, a jeden z oskarżonych wskazał na Mečiarą jako na *duchowego ojca porwania*. Mečiar zasłaniał się tajemnicą państwową i groził rozpoczęciem głodówki protestacyjnej. Čarnogurský tłumaczył w 1998 r., że kiedy Mečiar *pełnił obowiązki prezydenta, ogłosił amnestię dla wszystkich zamieszanych w tę sprawę, również dla Lexy* – M. Pączkowski, *Meciar grozi głodówką*, „Dziennik Polski” 1999, 29 IX; G. Ślubowski, *Szansa Słowacji*, rozmowa z J. Čarnogurskim, „Wprost” 1998, nr 46.

⁸⁴ P. Bajda, *Elity...*, s. 110-111.

⁸⁵ *Tamże*, s. 110.

⁸⁶ *Obraz miesiąca – Słowacja*, „Gazeta Wyborcza” 1995, 19 VIII.

⁸⁷ R. Łoś, *Polityka...*, s. 56-57.

⁸⁸ *Tamże*, s. 57.

⁸⁹ A. Gruszczak, *Problemy...*, s. 113.

z Rosjanami, w których próbował dowiedzieć się, czy Rosja byłaby gotowa dać Słowacji gwarancje neutralności w zamian za rezygnację uczestnictwa w NATO⁹⁰.

W marcu 1997 r. słynący z antyzachodniej retoryki Lupták mówił na kongresie ZRS o zdecydowanym sprzeciwie jego partii wobec integracji z NATO i *innymi zachodnimi kapitalistycznymi grupami wyzyskiwaczy*⁹¹. W kwietniu rząd Mečiara oskarżył Sojusz i Moskwę o zawarcie porozumienia, na mocy którego Słowacja miała zostać wyłączona z pierwszej grupy nowych członków NATO po jesieni narodów⁹². Więcej nawet – powołał się w tej sprawie na słowa urodzonej w Pradze sekretarz stanu USA Madeleine Albright⁹³. Ta ostatnia zasłynęła zaś nazwaniem rządzonej przez Mečiara Słowacji *dziurą Europy*⁹⁴.

W maju rozpisane zostało fakultatywne referendum ogólnokrajowe, dotyczące m.in. akcesji do NATO. Przedreferendalny bezpłatny czas antenowy otrzymała SNS, wykorzystując go do promowania słowackiej neutralności⁹⁵. Referendum zakończyło się nie tylko fiaskiem (frekwencja poniżej 10%), ale i jego unieważnieniem z przyczyn formalnych⁹⁶. Na dodatek towarzyszył mu ostry konflikt pomiędzy Mečiarzem a Kováčem⁹⁷. Należy uznać to za ważną symboliczną przyczynę zahamowania procesu integracji z Sojuszem⁹⁸.

W dniach 8-9 lipca 1997 r. w Madrycie odbył się 14. Szczyt NATO, na którym podjęto decyzję o zaproszeniu Polski, Czech i Węgier do członkostwa w Sojuszu⁹⁹. Brak Słowacji w tym gronie skłonił Kováča do ostrego ataku na Mečiara. Prezydent mówił 11 lipca, że premier *nie przejawiał prawdziwego zainteresowania członkostwem Słowacji w NATO*, a także oskarżał go o *deficyt demokracji, demokrację nieskuteczną i łamanie zasad państwa prawa*. Do ataku przyłączył się Jozef Moravčík¹⁰⁰. Tego samego dnia odwołany został Pavol Hamžík. Kilka dni później stało się jasne, że Słowacja nie znajdzie się w pierwszej turze rozszerzenia Unii Europejskiej¹⁰¹. Dan Reiter wskazywał po kilku latach, że nieznaalezienie się Słowacji i Rumunii na madryckiej liście należało *przynajmniej częściowo uznać za fiasco polityki opartej na metodzie marchewki*¹⁰². Pomimo

⁹⁰ P. Bajda, *Elity...*, s. 114.

⁹¹ A. Duleba, *Security Dilemmas...*, s. 68.

⁹² *Tamże*, s. 173.

⁹³ A. Gruszcak, *Problemy...*, s. 113.

⁹⁴ J. W. Mason, *Slovakia's Long Road to Democracy*, „History Today” 1998, Vol. 48, nr 9.

⁹⁵ P. Bajda, *Elity...*, s. 98.

⁹⁶ Zob. A. Nyzio, *Instrumenty demokracji bezpośredniej na przykładzie Republiki Słowackiej i Republiki Czeskiej*, „Nauki Polityczne. Zeszyty naukowe Koła Nauk Politycznych UJ” 2013, nr 9, s. 108-109.

⁹⁷ M. Rhodes, *Slovakia...*, s. 5.

⁹⁸ *Central and Eastern Europe in Transition*, t. 4, red. F. H. Columbus, Commack 2001, s. 76.

⁹⁹ E. Cziomer, L. Zybliekiewicz, *Zarys...*, s. 353.

¹⁰⁰ *Za bramą Zachodu*, „Gazeta Wyborcza” 1997, 12 VII.

¹⁰¹ M. Alterman, *Kogo wpuszczamy*, „Gazeta Wyborcza” 1997, 17 VII.

¹⁰² D. Reiter, *Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy*, „International Security” 2001, Vol. 54, nr 4, s. 64.

zamknięcia drogi do NATO rząd Mečiara nie tracił animuszu. Miesiąc później zaproponował rządowi węgierskiemu wzajemne przesiedlenie swoich mniejszości narodowych¹⁰³. Badania przeprowadzone przez Inštitút pre verejné otázky (IVO) wskazywały, że w październiku 1997 r. 41% Słowaków wyrażało zaniepokojenie niezalezieniem się Słowacji w gronie państw mających przystąpić do Sojuszu. Dużo bardziej negatywnie oceniano jednak wydarzenia wewnątrzpaństwowe (aż 75% respondentów wskazało na *przejmowanie firm przez mafię*)¹⁰⁴. W słowackiej literaturze politologicznej pojawił się termin „szara strefa” (*šedázóna*)¹⁰⁵ opisujący geopolityczne umiejscowienie Bratysławy w 1998 r.

W marcu 1998 r. zakończyła się kadencja Kováča. Parlament nie był w stanie wybrać jego następcy i tymczasowo funkcję tę pełnił premier (wraz z przewodniczącym Rady Narodowej). To zgromadzenie władzy w jednym ośrodku przyczyniło się zapewne do zogniskowania niechęci do jego gabinetu, co wkrótce zaowocowało odsunięciem kontrowersyjnego premiera od władzy.

4. GABINET MIKULÁŠA DZURINDY (30 X 1998 – 4 VII 2006)

Wynik wyborów, które odbyły się w dniach 25 i 26 września 1998 r., oznaczał koniec rządu Mečiara. Dezaprobatą wyrażoną przez wyborców była widoczna – HZDS straciła jedną trzecią miejsc w parlamencie w porównaniu z 1994 r. Warto jednak zauważyć, że i tak wygrała wybory – do odsunięcia Mečiara od władzy konieczne było zawiązanie dość egzotycznej koalicji pomiędzy Słowacką Koalicją Demokratyczną (Slovenská demokratická koalícia, SDK)¹⁰⁶, SDL, założoną przez Rudolfa Schustera Partią Porozumienia Obywatelskiego (Strana občianskeho porozumenia, SOP) i Partią Koalicji Węgierskiej (Strana maďarskej koalície, SMK). W literaturze podkreśla się przełomowy charakter wyborów 1998 r.¹⁰⁷ Nowy rząd postawił sobie za cel prowadzenie polityki będącej dokładnym przeciwieństwem polityki poprzednika, Mečiar zadeklarował odejście z polityki i na pół roku wycofał się z aktywności publicznej¹⁰⁸, a HZDS stała się partią izolowaną¹⁰⁹.

¹⁰³ „Gazeta Wyborcza” 1997, 6 IX.

¹⁰⁴ P. Bajda, *Elity...*, s. 118.

¹⁰⁵ Zob. *Slovensko v šedejzónie? Rozširovanie NATO, zlyhanie a perspektívy Slovenska*, red. M. Bútora, F. Šebej, Bratislava 1998, *Edícia Štúdie a Názory*.

¹⁰⁶ Która sama była koalicją pięciu ugrupowań. Zawiązano ją w lipcu 1997 r., jej nieformalnym liderem był Mikuláš Dzurinda. Od początku intencją architektów SDK było odsunięcie Mečiara od władzy, a przygotowany przez tę formację program zapowiadał zerwanie z polityką lat 1994-1998. A. Gruszczak, *Problemy...*, s. 115.

¹⁰⁷ P. Bajda, *Elity...*, s. 120.

¹⁰⁸ A. J. Madera, *Na drodze...*, s. 244.

¹⁰⁹ Podjęcie próby przyłączenia się do stanowiska popierającego integrację z UE i NATO w wykonaniu polityków Ruchu nie mogło sprawiać wiarygodnego wrażenia. R. Zenderowski, *Nad Tatrami...*, s. 322.

Z międzynarodowej izolacji wychodziła tymczasem sama Słowacja. Na fotel ministra spraw zagranicznych powrócił Kukan, co samo w sobie miało znaczenie symboliczne. Tuż po wyborach Dzurinda wysłał listy do przewodniczącego Komisji Europejskiej i sekretarza generalnego NATO, w których wyraził chęć *powrotu Słowacji do rodziny narodów zmierzających do członkostwa w Unii Europejskiej i NATO*¹¹⁰. Proatlantycki kurs przyczynił się m.in. do ożywienia współpracy w ramach V4¹¹¹. Towarzyszyło temu zauważalne ochłodzenie stosunków na linii Bratysława-Moskwa, chociaż Rosja oficjalnie zaakceptowała wreszcie nową politykę Słowacji, co stało się podczas wizyty rosyjskiego ministra spraw zagranicznych w styczniu 2001 r.¹¹²

Dzurinda akcentował za to wyraźnie bliskość z USA. W styczniu 1999 r. Kukan uzyskał w Waszyngtonie zapewnienie Madeleine Albright, że jej *obawy* o Słowację rozwiąły się¹¹³. W 2002 r. minister uznał *współpracę i partnerstwo strategiczne z USA za kluczowy element słowackiej polityki zagranicznej*¹¹⁴. Podobne deklaracje niewątpliwie pozytywnie wpływały na szanse Słowacji na przystąpienie do NATO. W kwietniu 1999 r. państwa Sojuszu na szczycie waszyngtońskim przyjęły Plan Działań w sprawie członkostwa w NATO (*Membership Action Plan*), który objął także Słowację¹¹⁵. Już w czerwcu 1999 r. *został przyjęty specjalny program rządowy przygotowujący Słowację do wejścia do sojuszu*¹¹⁶.

Nieoczekiwanie Mečiar powrócił na pierwsze strony gazet wiosną 1999 r. 15 kwietnia rozpoczął oficjalnie swoją kampanię wyborczą przed wyborami prezydenckimi. Stało się to więc w trakcie operacji Allied Force prowadzonej przez NATO w Federalnej Republice Jugosławii pomiędzy marcem a czerwcem. Mečiar wykonał wówczas kilka jednoznacznych gestów, zapraszając do siebie Slobodana Miloševicia na *odpoczynek i polowanie* oraz przyrównując natowskie bombardowania do operacji Dunaj przeprowadzonej przez wojska Układu Warszawskiego przeciwko Czechosłowacji w 1968 r. Warto nadmienić, że w marcu rząd Dzurindy wyraził *zgodę na przelot nad terytorium Słowacji samolotów NATO* w związku z operacją Allied Force. Swoją sprzeciw wobec działań Sojuszu wyrażało wówczas aż 65% Słowaków. Kontrkandydatem Mečiara

¹¹⁰ A. Podraza, *Central Europe in the Process of European Integration. A Comparative Study of the Strategies of the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia towards Deepening and Widening of the European Union*, Praha 2000, s. 83.

¹¹¹ 14 V 1999 r. przyjęto *Treść współpracy wyszehradzkiej*. Jednym z najistotniejszych założeń dokumentu było wspieranie Słowacji w jej euroatlantyckiej integracji. Ociepleniu uległy także relacje z Węgrami. Premier Viktor Orbán zadeklarował w lutym 1999 r. udzielenie Słowakom pomocy w staraniach o wejście do NATO i UE. Nie bez znaczenia dla Orbána była z pewnością obecność SMK w koalicji Dzurindy. R. Kuźniar, *Polityka...*, s. 263; K. Żarna, *Środkowoeuropejski pat? Węgry w polityce zagranicznej Republiki Słowackiej (1998-2006)*, „Polityka i Społeczeństwo” 2011, nr 8, s. 352.

¹¹² A. Duleba, *Slovakia's Relations...*, s. 8, 17.

¹¹³ P. Bajda, *Elity...*, s. 157.

¹¹⁴ I. Pawlikowska, *Koncepcje bezpieczeństwa państw Europy Środkowej po 1989 roku*, Warszawa 2006, s. 184.

¹¹⁵ *Slovakia 5 years after the accession to the EU and NATO*, Brussels 2009, s. 2.

¹¹⁶ P. Bajda, *Elity...*, s. 147.

w rywalizacji o fotel prezydenta był Schuster popierany przez koalicję tworzącą rząd Dzurindy¹¹⁷. Kilka tygodni wcześniej Vladimir Mitra, który powrócił na stanowisko szefa SIS po wyborach 1998 r., ujawnił część działań podległej mu służby z okresu rządów Mečiara. Należała do nich akcja „Neutron”, która miała wywołać w Czechach dyskusję na temat sensowności wstępowania do NATO, i operacja „Wschód”, polegająca na przekonywaniu słowackiej opinii publicznej o *braku alternatywy dla pogłębiania współpracy z Rosją*¹¹⁸. SIS Lexy planowała także neofaszystowską prowokację w Czechach wymierzoną przeciwko tamtejszym Romom, która miała zdyskredytować Pragę w oczach społeczności międzynarodowej i utrudnić euroatlantycką integrację Pragi¹¹⁹.

Ostatecznie Schuster pokonał w drugiej turze Mečiara (57,18% głosów do 42,82%) w maju 1999 r. Dzurinda skomentował to następująco: *To przekonujące zwycięstwo. Wyniki wyborów są dobrą prognozą dla Słowacji. Uczyniliśmy kolejny, ważny krok w kierunku demokracji*¹²⁰. W inauguracyjnym przemówieniu Schuster podkreślał znaczenie słowackich starań o członkostwo w UE i NATO oraz rolę współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej. Nowy prezydent szybko skonfliktował się z nowym premierem – słowacka prasa informowała w 2001 r., że ich relacje przypominają stosunki pomiędzy Mečiarą a Kováčem¹²¹.

W listopadzie 1999 r. powstała nowa ważna siła w słowackiej polityce: Smer – trzeciasta. Ugrupowanie pod wodzą Roberta Ficy, który wkrótce miał zdystansować Mečiara w budzeniu skrajnych emocji, opowiedziało się za integracją z UE, jednocześnie protestowało jednak przeciwko przystąpieniu Słowacji do NATO¹²². Robert Ľoś oceniał, że partia Ficy poparła przystąpienie Słowacji do NATO i UE, *ale nie za wszelką cenę*¹²³. Wkrótce Fico zbliżył się do Schustera, udzielając poparcia pomysłowi prezydenta, który chciał zostać *koordynatorem działań Słowacji na rzecz integracji z NATO i UE*¹²⁴. W marcu 2000 r. Mečiar ogłosił, iż jego partia gwarantuje, że Słowacja przystąpi do UE i NATO¹²⁵. Dwa miesiące później Bratysława stała się członkiem tzw. grupy wileńskiej, czyli nieformalnego porozumienia dziewięciu (później, po przystąpieniu Chorwacji, dziesięciu) państw postkomunistycznych, które miały współpracować ze sobą w drodze do Sojuszu¹²⁶.

¹¹⁷ *Election Could Affect Slovakia's Emergence from Isolation*, „New York Times” 1999, 13 V.

¹¹⁸ P. Bajda, *Elity...*, s. 137.

¹¹⁹ *Daily News Summary: News Wednesday, FEBRUARY 17th, 1999*, 17 II 1999, Radio Prague, [online] <http://www.radio.cz/en/section/news/news-wednesday-february-17th-1999>, 14 II 2014.

¹²⁰ *Szuster prezydentem*, „Rzeczpospolita” 1999, 31 V.

¹²¹ P. Bajda, *Elity...*, s. 147.

¹²² R. Zenderowski, *Nad Tatrami...*, s. 321.

¹²³ R. Ľoś, *Polityka...*, s. 39.

¹²⁴ P. Bajda, *Elity...*, s. 147-148.

¹²⁵ G. Pridham, *The European Union's Democratic Conditionality and Domestic Politics in Slovakia the Mečiar and Dzurinda Governments Compared*, „Europe-Asia Studies” 2002, Vol. 54, nr 2, s. 220, [online] <http://dx.doi.org/10.1080/09668130120116583>.

¹²⁶ I. Pawlikowska, *Koncepcje...*, s. 174.

Wynik wyborów parlamentarnych 20-21 września 2002 r. umożliwił utrzymanie się Dzurindy u władzy, poszerzeniu uległa jedynie podstawa jego rządu – do koalicji dołączył powołany rok wcześniej Sojusz Nowego Obywatela (Aliancia nového občana, ANO), na którego czele stał Pavol Rusko¹²⁷. Po wyborach Dzurinda oznajmił, że jest to *zwycięstwo obywateli, którzy chcą wejść do Unii Europejskiej i NATO*¹²⁸. Ponownie w jego *exposé* pojawiły się zapewnienia o wadze integracji z UE i NATO, a także stwierdzenie, że *decyzje o przystąpieniu Słowacji do obu struktur są już praktycznie podjęte*¹²⁹.

Ważnym argumentem przemawiającym za przystąpieniem do NATO była konieczność przeprowadzenia kompleksowej reformy słowackich sił zbrojnych. Jak już wspomniano, był to problem, z którym borykano się od aksamitnego rozvodu, i jedna z przyczyn wejścia w bliskie relacje z Rosją. Słowacja musiała więc zmanifestować chęć dokonania owej reformy, czego elementem było z pewnością zawiązanie współpracy w ramach Wielonarodowej Brygady Czesko-Polsko-Słowackiej, projektowanej w latach 2001-2002.

21 listopada 2002 r. odbył się szczyt NATO w Pradze. Jego pierwszą decyzją było *zaproszenie do podjęcia rozmów akcesyjnych* siedmiu państw, w tym Słowacji. Protokoły akcesyjne miały zostać podpisane do marca 2003 r., a koniec procesu ratyfikacyjnego zapowiadano na maj 2004 r.¹³⁰ W styczniu 2003 r. „nowa” Komunistyczna Partia Słowacji (KSS) rozpoczęła zbieranie podpisów pod wnioskiem o referendum w sprawie przystąpienia do NATO, pomysł poparło wielu polityków z różnych stron sceny politycznej, w tym Čarnogurský¹³¹. Przed wyborami 2002 r. zauważalne było podobieństwo programowe KSS i SNS w zapatrywaniach na NATO: narodowcy i komuniści byli sceptyczni i postulowali budowę odrębnego europejskiego systemu bezpieczeństwa zbiorowego¹³². Słowacki parlament ratyfikował dokument akcesyjny 10 kwietnia 2003 r. – przeciw głosowało jedynie jedenastu komunistów z KSS i jeden polityk Smeru. Mečiar zagłosował więc za przystąpieniem do Sojuszu¹³³.

29 marca 2004 r. Słowacja stała się członkiem NATO. Pod wodzą Dzurindy opowiadała się również za dalszym rozszerzaniem Sojuszu, m.in. na Ukrainę¹³⁴. Pomimo tej decyzji w ostatnich latach premierostwa Dzurindy raz na jakiś czas w mediach pojawiały się kontrowersje związane z NATO i słowacką polityką. 26 września 2003 r. brytyjskie czasopismo „Jane’s Intelligence Digest” poinformowało, że George Robertson,

¹²⁷ P. S. Green, *Prime Minister Asked To Stay*, „New York Times” 2002, 27 IX.

¹²⁸ *New Slovak Coalition to Form Government*, BBC World News, 27 IX 2002, [online] <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2284976.stm>, 14 II 2014.

¹²⁹ P. Bajda, *Elity...*, s. 168.

¹³⁰ B. Górka-Winter, *Praski szczyt NATO (21-22 listopada 2002 r.)*, „Biuletyn” (PISM) 2002, nr 102, s. 1.

¹³¹ Polska Agencja Prasowa, *Słowacja: komuniści inicjują referendum ws. członkostwa w NATO*, 1 VII 2003, [online] http://www.wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Slowacja-komunisci-inicjuja-referendum-ws-czlonkostwa-w-NATO,wid,379234,wiadomosc.html?ticaid=110da18c_ticrsn=5, 14 II 2014.

¹³² P. Bajda, *Elity...*, s. 162.

¹³³ *Tamże*, s. 171.

¹³⁴ A. Duleba, *Slovakia’s Relations...*, s. 9.

sekretarz generalny NATO, *zalecił członkom sojuszu, by zablokowali do odwołania przystąpienie Słowacji do sojuszu*, a także nakazał swoim cywilnym i wojskowym współpracownikom ograniczenie prywatnych i służbowych kontaktów ze słowackimi partnerami. Podobno zalecono też „izolację” słowackich osobistości wojskowych w kwaterze NATO¹³⁵. W kwietniu 2004 r., tuż przed drugą turą wyborów prezydenckich, w której rywalizowali ze sobą Ivan Gašparovič ze Smeru i Mečiar, słowackie media informowały, że w przypadku zwycięstwa Mečiara Sojusz odmówi mu dostępu do tajnych materiałów, co byłoby sytuacją bez precedensu¹³⁶. W sierpniu 2004 r. brytyjski magazyn „Eye Spy” poinformował, że rosyjski wywiad próbował zdyskredytować SIS po przystąpieniu Słowacji do NATO i UE, ujawniając szereg jej afer. Słowackie służby nie skomentowały wiadomości, ale Mitra przyznał w rozmowie z dziennikiem „Národná Obroda”: *rosyjski wywiad usiłował zwerbować na Słowacji wysoko postawionych urzędników państwowych*¹³⁷.

PODSUMOWANIE

Ukazane powyżej najważniejsze wydarzenia z jedenastoletniej drogi Republiki Słowackiej do NATO skłaniają do kilku refleksji. Przede wszystkim warta jest podkreślenia wyjątkowość tego przypadku na tle innych państw Europy Środkowo-Wschodniej. Co było jej przyczyną? Zbyt dużym uproszczeniem byłoby stwierdzenie, że o pięcioletnim opóźnieniu w drodze do Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego zadecydowała wyłącznie wola elit politycznych. Bez wątplenia miała ona pierwszorzędne znaczenie, należy jednak pamiętać, że elity nie funkcjonowały w próżni. Warunkował je szereg czynników związanych ze specyfiką słowackiej transformacji¹³⁸. Rozpad Czechosłowacji i związane z nim problemy gospodarcze, skomplikowane relacje z najbliższymi sąsiadami, zwłaszcza Węgrami i Czechami, a także zawilość słowackiej historii sprawiły, że na pierwszy plan po 1993 r. wysunęły się kwestie związane z ochroną (budową) słowackiej tożsamości narodowej. Po retorykę tego rodzaju sięgała większość partii politycznych na Słowacji, niezależnie od ich identyfikacji postkomunistycznej/postpopozycyjnej i umiejscowienia na osi lewica-prawica. Nawiasem mówiąc, obie są równie mało przydatne do opisu słowackiej sceny politycznej.

Czy stosunek do NATO w okresie trzeciego rządu Mečiara wynikał z przyjęcia konkretnej, alternatywnej koncepcji geopolitycznej? Na to pytanie nie sposób udzielić jednoznacznej odpowiedzi, autor pozwoli sobie jednak na wyrażenie związanej z tym wątpliwości. Bardziej prawdopodobna wydaje się inna kolejność zdarzeń. Jak wynika

¹³⁵ *NATO uważnie obserwuje Bratysławę*, „Rzeczpospolita” 2003, 27 IX.

¹³⁶ *Meciar niewiarygodny dla NATO?*, „Rzeczpospolita” 2004, 13 IV.

¹³⁷ *Rosyjski kontrwywiad w akcji*, „Rzeczpospolita” 2004, 18 VIII.

¹³⁸ K. Henderson, *Transformation in the Czech and Slovak Republics: Elite Receptions and Responses*, [w:] *Good Governance in Central and Eastern Europe. The Puzzle of Capitalism by Design*, red. H. W. Hoen, Cheltenham 2001, s. 91-93, *Economies and Societies in Transition*.

z ukazanej powyżej rekonstrukcji, trzeci rząd Mečiar od samego początku opowiadał się za integracją z NATO. Kiedy jednak przekonał się, że realizowanie swoich zamysłów w polityce wewnętrznej przekłada się negatywnie na możliwości działania w polityce zagranicznej¹³⁹ (i *vice versa*), podporządkował tę drugą tej pierwszej. Innymi słowy, kiedy stało się jasne, że niemożliwe jest pogodzenie bezkompromisowej wobec oponentów polityki wewnątrzpaństwowej z aspiracjami euroatlantyckimi, próbowano zbagatelizować rezygnację z tych ostatnich, prezentując „alternatywną” koncepcję neutralności, polegającą na balansowaniu pomiędzy Wschodem a Zachodem. Nie była ona wyłącznie zabiegiem socjotechnicznym przygotowanym na potrzeby opisywanego powyżej procesu. Z punktu widzenia (od)budowy słowackiej tożsamości była autentyczna – odpowiadała przecież na lęki, nadzieje i zapotrzebowanie znacznej części społeczeństwa¹⁴⁰ i elit politycznych – dyskutowano też o niej zupełnie na poważnie. Nie oznacza to oczywiście, że była możliwa do wprowadzenia ani że zadbano o jej należyte intelektualne i teoretyczne obudowanie.

Gabinet Dzurindy przywrócił równowagę polityce Słowacji i doprowadził do jej europejskiej normalizacji. Zasygnalizowane w niniejszym artykule jej specyficzne cechy są jednak wciąż widoczne. Z pewnością zasługują one na dalsze badania naukowe, a także na uwagę polskich elit symbolicznych.

¹³⁹ Čičmanec wskazywał w 1998 r., że Mečiar był przekonany, że Zachód przymknie oko na jego wybryki ze względu na geostrategiczne znaczenie Słowacji. Ale Zachód machnął na Słowację ręką, bo nic o niej nie wie – A. Kaczorowski, *Tu nie będzie...*

¹⁴⁰ Widoczną na tle pozostałych państw V4 rezerwę słowackiego społeczeństwa do NATO dało się zaobserwować od początku transformacji systemowej. W marcu 1992 r. zaledwie 21% Słowaków udzieliło odpowiedzi twierdzącej na pytanie, czy czują zaufanie do Sojuszu. W marcu 1993 r. – 28%, w październiku 1993 r. – 44%. Odpowiedzi negatywne utrzymywały się jednak na stałym poziomie: 34–38%. W lipcu 1993 r. 35% Słowaków deklarowało, że w przypadku referendum dotyczącego przystąpienia do NATO zagłosuje na *nie*. W lipcu 1994 r. twierdziło tak 33%. Wprawdzie w lipcu 1994 r. aż 51% uznało, że przystąpienie do PdP jest *bardzo ważne*, a odmiennego zdania było mniej niż 15%, jednakże we wrześniu tego samego roku 48% wyrażało zaufanie w stosunku do NATO, a przeciwnego zdania było 33%. W grudniu 1995 r. 42% popierało przystąpienie do Sojuszu, a w kwietniu 1996 r. – niecałe 38%. Według strony internetowej słowackiego MSZ w latach 2000–2003 przeprowadzono trzynaście badań opinii publicznej i w żadnym z nich liczba przeciwników przystąpienia do NATO nie była niższa niż 30%. Rekordowe 52% odnotowano w lutym i marcu 2003 r. Inne badanie (agencja Polis Slovakia) wskazywało, że w listopadzie 2002 r. przystąpienie do NATO popierało 60% Słowaków (w tym 34% *zdecydowanie*), sprzeciw wyrażało 25%, a 15% nie miało zdania. Wiosną 2004 r. na pytanie *czy NATO jest kluczowe dla bezpieczeństwa kraju, czy też nie?* odpowiedzi twierdzącej udzieliło 47% Słowaków i był to wynik najniższy spośród społeczeństw jedenastu państw objętych badaniem. W 2005 r. 55% Słowaków popierało przystąpienie do Sojuszu. Analogiczne stanowisko przyjęło 61% Czechów, 68% Węgrów i aż 81% Polaków. Co ciekawe, w tym samym okresie Słowacja wyprzedzała swoich sąsiadów na tle stosunku do UE. Aż 83% Słowaków popierało integrację europejską. *Slovakia in the transatlantic context. Findings of the survey* Transatlantic Trends 2004 *with a special focus on Slovakia*, Institute of Public Affairs, Bratislava 2004, s. 14; CBOS, Komunikat z badań BS/79/2005: *Stosunek Polaków, Węgrów, Czechów i Słowaków do członkostwa w NATO i UE*, oprac. M. Strzeszewski, Warszawa, IV 2005, s. 2; R. Smoke, *Perceptions of Security. Public Opinion and Expert Assessments in Europe's New Democracies*, Manchester 1996, s. 78; R. Łoś, *Polityka...*, s. 57–58, 74; Polska Agencja Prasowa, *Słowacja: komuniści inicjują...; Slovensko v sedefi zóne?...*, s. 171.

BIBLIOGRAFIA

Materiały źródłowe

Slovakia 5 years after the accession to the EU and NATO, Brussels 2009.

Stenografická správa o 4. schôdzi Národnej rady Slovenskej republiky konanej 19., 20., 25. a 26. januára 1995, [online] <http://www.nrsr.sk/dk/Documents.aspx?MasterID=65805>.

Ústavní zákon ze dne 20. dubna 1990 o změně názvu Československé federativní republiky, Sbírka zákonů č. 101/1990.

Ústavní zákon ze dne 29. března 1990 o změně názvu Československé socialistické republiky, Sbírka zákonů ČR 81/1990 Sb.

Zákon Slovenskej národnej rady z 25. augusta 1992, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení zákona Slovenskej národnej rady č. 197/1991 Zb., zákona Slovenskej národnej rady č. 298/1991 Zb., zákona Slovenskej národnej rady č. 494/1991 Zb., zákona Slovenskej národnej rady č. 294/1992 Zb. a zákona Slovenskej národnej rady č. 322/1992 Zb., Zbierka zákonov č. 453/1992.

Zákon Slovenskej národnej rady z 28. augusta 1990 o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky, Zbierka zákonov č. 347/1990.

Opracowania

Alterman M., *Kogo wpuszczamy*, „Gazeta Wyborcza” 1997, 17 VII.

American Jewish Year Book, 1996, t. 96, red. D. Singer, R. R. Seldin, New York 1996.

Bajda P., *Elity polityczne na Słowacji w latach 1989-2010. Kręta droga do nowoczesnego państwa*, Warszawa 2010.

Bankowicz B., *Systemy władzy państwowej Czechosłowacji i Czech. Studium instytucjonalno-polityczne*, Kraków 1998.

Barany Z., *The Future of NATO Expansion. Four Case Studies*, Cambridge 2003.

Cabada L., Waisová Š., *Czechoslovakia and the Czech Republic in World Politics*, Lanham 2011.

Carpenter M., *Slovakia and the Triumph of Nationalist Populism*, „Communist and Post-Communist Studies” 1997, Vol. 30, nr 2, [online] [http://dx.doi.org/10.1016/S0967-067X\(97\)00005-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0967-067X(97)00005-6).

CBOS, Komunikat z badań BS/79/2005: *Stosunek Polaków, Węgrów, Czechów i Słowaków do członkostwa w NATO i UE*, oprac. M. Strzeszewski, Warszawa, IV 2005.

Central and Eastern Europe in Transition, t. 4, red. F. H. Columbus, Commack 2001.

Chwalba A., *Europa Środkowa w drodze do NATO i Unii Europejskiej*, „Przegląd Polsko-Polonijny” 2011, nr 1.

Cziomer E., Zyblikiewicz L., *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2006.

Daily News Summary: News Wednesday, FEBRUARY 17th, 1999, 17 II 1999, Radio Prague, [online] <http://www.radio.cz/en/section/news/news-wednesday-february-17th-1999>.

- Deszczyński P., Szczepaniak M., *Grupa Wyszehradzka. Współpraca polityczna i gospodarcza*, Toruń 1995.
- Documents from Second SDL Congress*, „Pravda” 1993, 3 VI.
- Duleba A., *Security Dilemmas of the Slovak Republic*, [w:] *Security in Central and Eastern Europe. Problems, Perceptions, Policies*, red. P. Luif, Wien 2001, *Laxenburg Papers*, 12.
- Duleba A., *Slovakia's Relations with Russia and Eastern Neighbours*, [w:] *EU-Russian Relations and the Eastern Partnership. Central-East European Member-State Interests and Positions*, red. G. Fóti, Z. Ludvig, Budapest 2009, *East European Studies / Institute for World Economics, Hungarian Academy of Sciences*, 1.
- Duleba A., Lukáč P., Wlachovský M., *Zabraničná politika Slovenskej republiky. Východiská, stav a perspektív*, Bratislava 1998.
- Election Could Affect Slovakia's Emergence from Isolation*, „New York Times” 1999, 13 V.
- Fedorowicz K., *Stosunki polsko-rosyjskie w polskiej polityce wschodniej*, „Sprawy Wschodnie” 2004, nr 1.
- „Gazeta Wyborcza” 1997, 6 IX.
- Goldman M. F., *Slovakia since Independence. A Struggle for Democracy*, Westport 1999.
- Górka-Winter B., *Praski szczyt NATO (21-22 listopada 2002 r.)*, „Biuletyn” (PISM) 2002, nr 102.
- Grajewski A., *Polityka Rosji wobec Czech i Słowacji 1992-1996. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Polska i Rosja. Strategiczne sprzeczności i możliwości dialogu*, red. A. Magdziak-Miszewska, Warszawa 1998.
- Grajewski A., *Uwarunkowania słowackiej polityki wschodniej*, „Więź” 1994, nr 5.
- Green P. S., *Prime Minister Asked To Stay*, „New York Times” 2002, 27 IX.
- Grobler A., *Metodologia nauk*, Kraków 2006, *Kompendia Filozoficzne*.
- Gruszczak A., *Czecho-Słowacja: aksamitny rozwój*, [w:] *Historia polityczna świata XX wieku 1945-2000*, red. M. Bankowicz, Kraków 2004.
- Gruszczak A., *Problemy rządzenia w krajach Europy Środkowowschodniej*, Kraków 2000.
- Henderson K., *Transformation in the Czech and Slovak Republics: Elite Receptions and Responses*, [w:] *Good Governance in Central and Eastern Europe. The Puzzle of Capitalism by Design*, red. H. W. Hoen, Cheltenham 2001, *Economies and Societies in Transition*.
- Hyde-Price A. G. V., *The International Politics of East Central Europe*, Manchester 1996, *Regional International Politics Series*.
- Kaczorowski A., *Fantomowe państwo Czechów*, „Rzeczpospolita” 2013, 26 I.
- Kaczorowski A., *Tu nie będzie dyktatury*, rozmowa z I. Čičmancem, „Gazeta Wyborcza” 1998, 3 IV.
- Krauz-Mozer B., *Teorie polityki. Założenia metodologiczne*, Warszawa 2005, *Seria Politologiczna*.
- Kuźniar R., *Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*, Warszawa 2012.
- Łoś R., *Polityka zagraniczna Słowacji*, Łódź 2007.
- Madera A. J., *Na drodze do niepodległości. Słowacki system polityczny w okresie transformacji*, Rzeszów 2001.
- Majkowska G., *Najnowsza warstwa frazeologii stylu publicystycznego*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio FF: Philologiae” 2000, nr 18.

- Mason J. W., *Slovakia's Long Road to Democracy*, „History Today” 1998, Vol. 48, nr 9.
- Meciar niewiarygodny dla NATO?*, „Rzeczpospolita” 2004, 13 IV.
- Ministerstvo zahraničných vecí mení svoj názov. Ministerstvo sa má po novom volať Ministerstvo obrany a európskych záležitostí*, 31 V 2012, SME.sk, [online] <http://www.sme.sk/c/6399225/ministerstvo-zahranicnych-veci-zmeni-svoj-nazov.html>.
- Mojžita M., *Kňažko – Demeš – Kňažko. Formovanie slovenskej diplomacie v rokoch 1990 až 1993*, Bratislava 2004, *Edícia Pamäť / Reflexie, svedectvá*, 1.
- Multan W., *Wizje bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 1997.
- NATO uważnie obserwuje Bratysławę*, „Rzeczpospolita” 2003, 27 IX.
- New Slovak Coalition to Form Government*, BBC World News, 27 IX 2002, [online] <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2284976.stm>.
- Nyzio A., *Instrumenty demokracji bezpośredniej na przykładzie Republiki Słowackiej i Republiki Czeskiej*, „Nauki Polityczne. Zeszyty naukowe Koła Nauk Politycznych UJ” 2013, nr 9.
- Obraz miesiąca – Słowacja*, „Gazeta Wyborcza” 1995, 19 VIII.
- Obraz miesiąca – Słowacja*, „Gazeta Wyborcza” 1995, 25 XI.
- On the Edge. Ukrainian-Central European-Russian Security Triangle*, red. M. M. Balmaceda, Budapest 2000.
- Państwa europejskie na drodze do niepodległości (w drugiej połowie XIX i XX wieku)*, red. I. Stawowy-Kawka, W. Rojek, Kraków 2003.
- Pawlikowska I., *Koncepcje bezpieczeństwa państw Europy Środkowej po 1989 roku*, Warszawa 2006.
- Pączkowski M., *Meciar grozi głodówką*, „Dziennik Polski” 1999, 29 IX.
- Perlez J., *A New Slovak Government Pledges Moderation*, „New York Times” 1994, 17 III.
- Podraza A., *Central Europe in the Process of European Integration. A Comparative Study of the Strategies of the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia towards Deepening and Widening of the European Union*, Praha 2000.
- Polska Agencja Prasowa, *Słowacja: komuniści inicjują referendum ws. członkostwa w NATO*, 1 VII 2003, [online] <http://www.wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Slowacja-komunisci-inicjuja-referendum-ws-czlonkostwa-w-NATO,wid,379234,wiadomosc.html?ticaid=110da1&ticsrn=5>.
- Pridham G., *The European Union's Democratic Conditionality and Domestic Politics in Slovakia the Mečiar and Dzurinda Governments Compared*, „Europe-Asia Studies” 2002, Vol. 54, nr 2, [online] <http://dx.doi.org/10.1080/09668130120116583>.
- Reiter D., *Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy*, „International Security” 2001, Vol. 54, nr 4.
- Rhodes M., *Slovakia after Mečiar: A Midterm Report*, „Problems of Post-Communism” 2001, Vol. 48, nr 4.
- Rosyjski kontrwywiad w akcji*, „Rzeczpospolita” 2004, 18 VIII.
- Rybář M., Deegan-Krause K., *Slovakia's Communist Successor Parties in Comparative Perspective*, „Communist and Post-Communist Studies” 2008, Vol. 41, nr 4, [online] <http://dx.doi.org/10.1016/j.postcomstud.2008.09.008>.
- Rychlík J., *Rozdělení Česko-Slovenska 1989-1992*, Praha 2012.

- Sierszuła B., *Wspólne drogi i rozdroża*, „Polska Zbrojna” 2011, nr 6.
- Simon J., *NATO and the Czech and Slovak Republics. A Comparative Study in Civil-Military Relations*, Lanham 2004.
- Simon J., *NATO Enlargement and Central Europe. A Study in Civil-Military Relations*, Washington 1996.
- Slovakia in the transatlantic context. Findings of the survey* Transatlantic Trends 2004 with a special focus on Slovakia, Institute of Public Affairs, Bratislava 2004.
- Slovensko v šedej zóne? Rozširovanie NATO, zlyhania a perspektívy Slovenska*, red. M. Bútora, F. Šebej, Bratislava 1998, *Edícia Štúdie a Názory*.
- Słowacja: Szeff jest bezpartyjny*, „Rzeczpospolita” 1995, 18 I.
- Smoke R., *Perceptions of Security. Public Opinion and Expert Assessments in Europe's New Democracies*, Manchester 1996.
- Spitkova T., *Meciar Snubs World's Demand for Democracy*, „The Prague Post” 1995, 1 XI, [online] <http://www.praguepost.com/archivescontent/21416-meciar-snubs-world-s-demand-for-democracy.html>.
- Sprawy ważniejsze od rubli*, „Rzeczpospolita” 1998, 29 V.
- Strzelczyk J., *Lech, Borys i NATO*, „Polityka” 2002, 11 IX.
- Sugar S., *Citizens' President*, „Slobodny Piatok” 1993, 26 II.
- Svora P., *President's Misstep*, „Cesky Denik” 1993, 15 VI.
- Szuster prezydentem*, „Rzeczpospolita” 1999, 31 V.
- Ślubowski G., *Szansa Słowacji*, rozmowa z J. Čarnogurskim, „Wprost” 1998, nr 46.
- TED Case Studies, *Mochovce Nuclear Plant*, [online] <http://www1.american.edu/ted/mochovce.htm>.
- Ukielski P., *Aksamitny rozwód. Rola elit politycznych w procesie podziału Czechosłowacji*, Kraków 2007, *Monografie / Instytut Jagielloński w Warszawie*.
- W regionie siła? Stan i perspektywy współpracy wojskowej wybranych państw obszaru od Morza Bałtyckiego do Morza Czarnego*, red. J. Gotkowska, O. Osica, Warszawa 2012, *Raport OSW*.
- Walenciak R., Rotfeld A. D., *Na światowej szachownicy*, „Przegląd” 2003, nr 3.
- Za bramą Zachodu*, „Gazeta Wyborcza” 1997, 12 VII.
- Zelenayova E., *For Now I Am Not a Candidate*, rozmowa z J. Čarnogurskim, „Smena” 1993 15 II.
- Zenderowski R., *Nad Tatrami błyska się... Słowacka tożsamość narodowa w dyskursie politycznym w Republice Słowackiej (1989-2004)*, Warszawa 2007.
- Zenderowski R., *Przyczyny rozpadu Czecho-Słowacji*, „Sprawy Międzynarodowe” 2005, t. 58, nr 3/4.
- Żarna K., *Między Wschodem a Zachodem. Słowacja a Sojusz Północnoatlantycki (1993-2004)*, „Polityka i Społeczeństwo” 2010, nr 7.
- Żarna K., *Środkowoeuropejski pat? Węgry w polityce zagranicznej Republiki Słowackiej (1998-2006)*, „Polityka i Społeczeństwo” 2011, nr 8.
- Żukiewicz P., *Przywództwo labilne. Mechanizm powrotu do władzy w świetle teorii przywództwa politycznego*, Wrocław-Poznań 2012.

Mgr Arkadiusz NYZIO – absolwent politologii (2012, dyplom z wyróżnieniem) i europeistyki (2014, dyplom z wyróżnieniem) na UJ. Ponadto licencjat bezpieczeństwa narodowego (2013) na UJ. Doktorant w Katedrze Współczesnej Polityki Polskiej INPiSM UJ. Przygotowuje dysertację doktorską poświęconą Akcji Wyborczej Solidarność. W latach 2011-2013 członek ogólnouczelnianego i wydziałowego samorządu studenckiego UJ. Redaktor naczelny „Poliarchii”, studenckiego pisma naukowego WSMiP UJ. Zdobywca kilku stypendiów, m.in. stypendium dla najlepszych doktorantów UJ. Autor kilkunastu artykułów naukowych, referent na kilkunastu konferencjach naukowych. Interesuje się współczesną historią polityczną Polski i Europy Środkowo-Wschodniej oraz tematyką bezpieczeństwa. W 2014 r. ukaze się jego monografia poświęcona Unii Demokratycznej.